

Аўтаматызацыя вымярэнняў і дыстанцыйнае кіраванне тэхналагічнымі аб'ектамі нафтаправоднага транспарту

Ю. В. Крышнёў

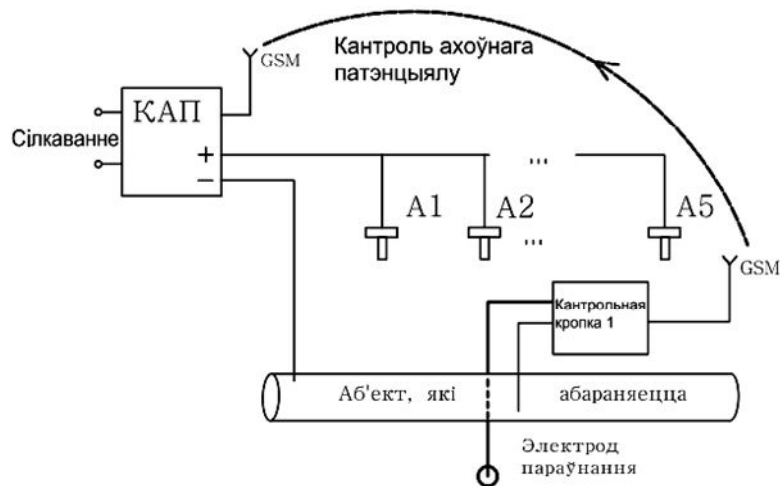
Установа адукацыі «Гомельскі дзяржаўны тэхнічны ўніверсітэт імя П. В. Сухого», Рэспубліка Беларусь

Асноўнымі дэфектамі, якія ўзнікаюць у трубаправодзе ў працэсе эксплуатацыі, з'яўляюцца каразійныя пашкоджанні знешніх паверхняў трубаправода праз парушэнні ізаляцыі і эразійныя пашкоджанні ўнутраных паверхняў трубаправода з прычыны міжкрышталітнай карозіі і гідрадынамічных удараў, прыводзячых да страты металу ў сценах трубы. Для барацьбы з карозіяй металу ў трубаправадах выкарыстоўваецца катодная (электрахімічная) абарона, якая дазваляе значна запаволіць карозію ў месцах з дэфектамі ізаляцыі. Актуальнымі задачамі з'яўляюцца:

– для запаволення працэсаў карозіі сценак нафтаправода і разбурэння ізаляцыйнага пакрыцця – распрацоўка прылад стабілізацыі аноднага (або катоднага – у залежнасці ад канфігурацыі аб'екта) току, якія эфектыўна падтрымліваюць патрэбны ахоўны патэнцыял на кожнай з ліній працяглых участкаў нафтаправода;

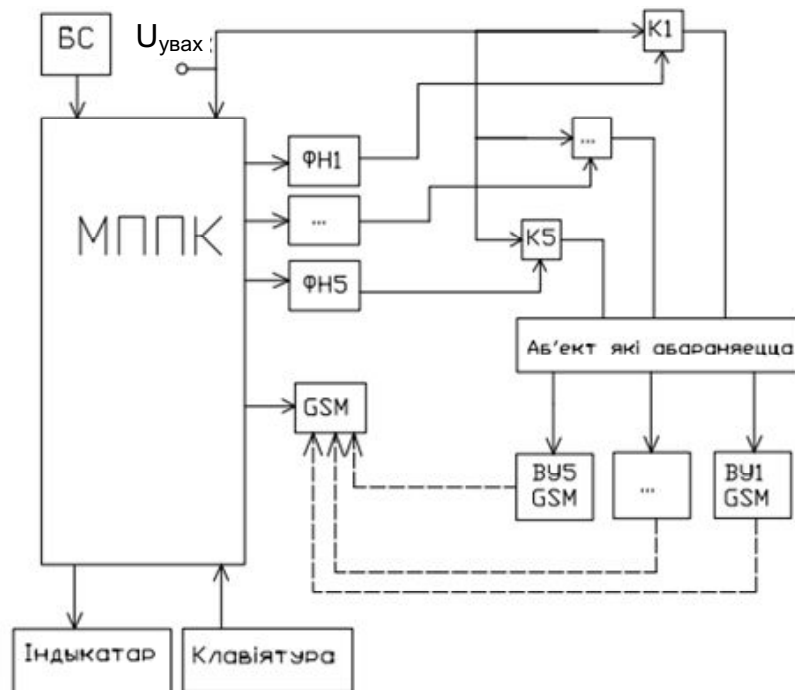
– для выяўлення месцаў пашкоджання ізаляцыйнага пакрыцця нафтаправода – распрацоўка ўнутрытрубных вымяральных і дыягнастычных сродкаў, якія працуюць ва ўмовах бесперапыннага тэхналагічнага працэса транспарту нафты.

Аўтаматычныя сістэмы фарміравання электрахімічных ахоўных патэнцыялаў падземных трубаправодаў. Распрацаваны шматканальны стабілізатар-дзельнік аноднага току з кантролем ахоўнага патэнцыялу, які прадугледжвае назіранне за патэнцыялам трубаправода ў аўтаматычным рэжыме. Прынцып яго дзеяння прадугледжвае выкарыстанне ў кожным канале двух GSM-модуляў, адзін з якіх усталяваны ў кантрольнай кропцы, а другі – непасрэдна на катоднай ахоўнай прыладзе (мал. 1).

Мал. 1. Структура 5-канальнага імпульснага стабілізатара аноднага току для станцыі катоднай абароны з кантролем ахоўнага патэнцыялу: КАП – катодная ахоўная прылада; А1–А5 – глыбінныя анодныя заземляльнікі

На мал. 2 прыведзена функцыянальная схема станцыі катоднай абароны са шматканальным стабілізатарам аноднага току.

Мал. 2. Функцыянальная схема станцыі катоднай абароны з 5-канальным стабілізатарам аноднага току: МППК – мікрапрацэсарная прылада кіравання; К₁–К₅ – каналы стабілізатара-дзельніка току; ВУ₁–ВУ₅ – вымяральныя ўзмацняльнікі; ФН₁–ФН₅ – фарміроўнікі напружання (у форме шыроўна-імпульснай мадуляцыі); BC – блок сілкавання; GSM – тэлекамунацыйныя модулі фармату GSM

У перыяд 2010–2016 гг. на кафедры «Прамысловая электроніка» ГДТУ імя П. В. Сухого супольна са спецыялістамі групы электрахімічнай абароны ААТ «Гомельтранснафта Дружба» ў накірунку стварэння аўтаматычных сістэм стабілізацыі электрахімічных патэнцыялаў падземных нафтаправодаў здзейснены і прайшлі эксперыментальную апрабаваную наступныя распрацоўкі [1]–[3] (мал. 3):

- двухполюсны (прахадны) стабілізатар-дзельнік току катоднай абароны з функцыяй аўтаматычнай стабілізацыі;
- прылада дыстанцыйнага маніторынгу ахоўнага патэнцыялу трубаправода;
- шматканальны стабілізатар-дзельнік катоднага току з Ethernet-інтэрфейсам.

а)

б)

в)

Мал. 3. Знешні выгляд: а – двухполюснага стабілізатара-дзельніка току катоднай абароны з функцыяй аўтаматычнай стабілізацыі; б – прылады дыстанцыйнага маніторынгу ахоўнага патэнцыялу трубаправода; в – шматканальнага стабілізатара-дзельніка катоднага току з Ethernet-інтэрфейсам

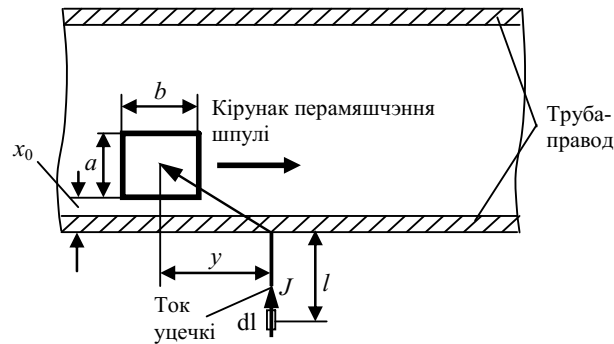
Унутрытрубная дыягностыка парушэнняў ізаляцыйнага пакрыцця падземных нафтаправодаў. Для папярэджання з'яўлення каразійных дэфектаў праз парушэнні ізаляцыі падземных нафтаправодаў быў распрацаваны метада бескантактавага кантролю ізаляцыі трубаправода шляхам вымярэння магнітнага поля, створанага токамі ўцечкі, і ўзнікаючым неаднастайным токам трубы ў месцах пашкоджання ізаляцыі [4], [5].

Парушэнне ізаляцыі размешчанага ў зямлі металічнага трубаправода прыводзіць да «расцяжання» току трубы ў зямлю. У выніку ток трубаправода робіцца неаднастайным. У адсутнасць неаднастайнасцяў току магнітнае поле ўсярэдзіне трубаправода роўна нулю, неаднастайнасць току прыводзіць да з'яўлення поля.

Метада прадугледжвае выкарыстанне пераменнага вымяральнага току, які генеруецца адмысловымі генератарамі. Гэта дае наступныя перавагі:

- магчымасць выкарыстання ў вымяральных каналах селектыўных (частотна-абіральных) ўзмацняльнікаў з каэфіцыентам узмацнення парадку 10^6 – 10^7 разоў;
- магчымасць выключыць уплыў на вынік вымярэнняў магнітнага поля самой трубы, абумоўленага рэшткавай намагнічанасцю, якое на некалькі парадкаў больш за магнітнае поле ад токаў уцечкі.

Ток уцечкі і неаднастайны ток трубаправода ў месцы парушэння ізаляцыі прыводзяць да ўзнікнення магнітнага поля, якое прапануецца вымяраць з дапамогай размешчанага ўсярэдзіне трубаправода індукцыйнага датчыка – шматвіткавай шпулі (мал. 4). Размяшчэнне шпулі (ці сістэмы шпуль) дазваляе вымяраць той ці іншы складнік магнітнага поля ў трубаправодзе.

Мал. 4. Прынцып вымярэння магнітнага поля току ўцечкі

Электрарухальная сіла (ЭРС), наведзеная ў шпулі магнітным полем току ўцечкі, вызначаецца ў адпаведнасці з законам электрамагнітнай індукцыі:

$$e = -N \frac{\partial}{\partial t} e^{j\omega t} \int_{-L}^0 \int_{x_0}^{x_0+a} \int_{y_m-\frac{b}{2}}^{y_m+\frac{b}{2}} dy \cdot dx \cdot dB_z,$$

дзе N – колькасць віткоў у шпулі; ω – кругавая частата току ўцечкі; dB_z – магнітная індукцыя элемента току ўцечкі:

$$dB_z(x, y) = \frac{\mu_0 I(l) dl y}{4\pi \left[\sqrt{(x-l)^2 + y^2} \right]^3}.$$

Тут прынята, што ток уцечкі размеркаваны перпендыкулярна восі трубаправода на інтэрвале даўжынёй L .

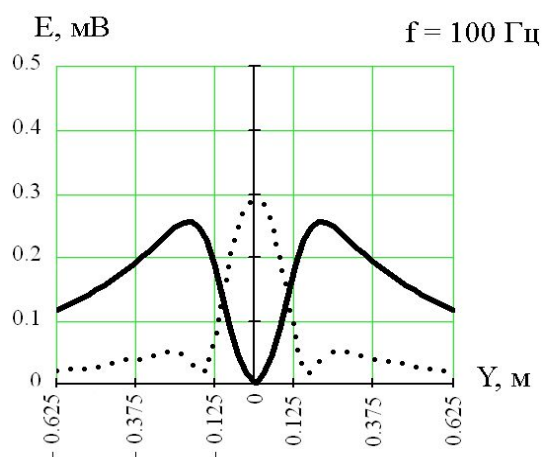
ЭРС, наведзеная ў шпулі, па форме паўтарае функцыю напружанасці магнітнага поля. Пры размяшчэнні цэнтра шпулі па-над месцам працякання току ўцечкі, наведзеная ў ёй ЭРС раўна нулю, далей ЭРС узрастае, пры нейкім становішчы шпулі мае максімум і далей зноў памяншаецца да нуля. Сустрэчнае ўключэнне двух шпуль дазваляе прыкладна ўдвая павялічыць наведзеную ЭРС. На мал. 5 прыведзены залежнасці ЭРС у двух шпулях пры паслядоўным і пры сустрэчным уключэннях (адлегласць паміж шпулямі $d = 0,2$ м). ЭРС, наведзеная ў шпулі, ці двух шпулях, складае (10^{-11} – 10^{-12}) В.

Аналагічным чынам разлічваецца магнітнае поле і ЭРС, наведзеная ў датчыку неаднастайным токам трубы. Тут неабходна ўлічваць, што экранаванне поля сценкай трубы ці саслаблена, ці адсутнічае ў залежнасці ад глыбіні пашкоджання металу.

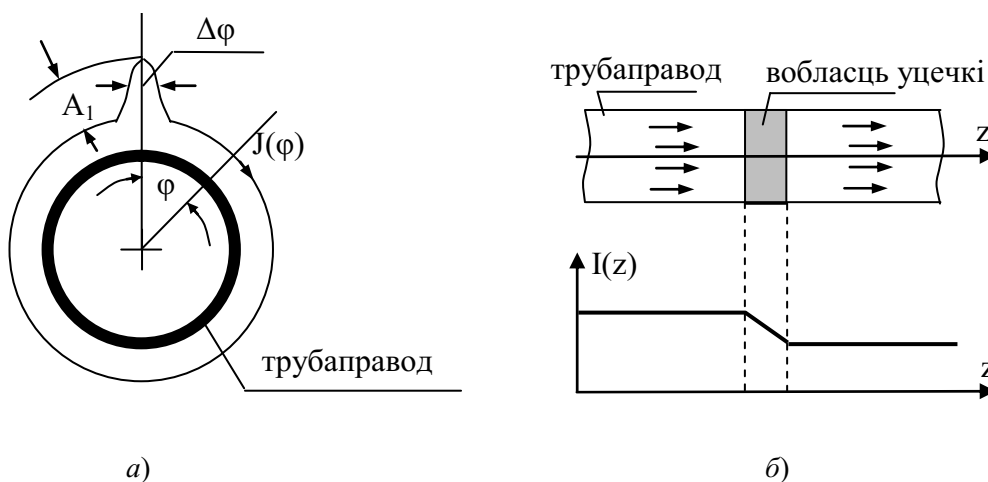
Неаднастайнасць у палярным (азімутальным) кірунку (мал. 6, а) ствараецца ўцечкай току, размеркаванай уздоўж трубы. Уздоўж трубы ток аднастайны, а ў азімутальным кірунку змяняецца паводле закону:

$$J(\phi) = \left[A_0 + A_1 \left| \cos \frac{\phi}{2} \right|^m \right] e^{j\omega t},$$

дзе A_0 – канстанта, якая вызначае велічыню току ў адсутнасць неаднастайнасці; A_1 і m (дадатная лічба) вызначаюць адпаведна велічыню змянення току і памер неаднастайнасці; $\Delta\phi$, ϕ – азімутальная каардыната (пачатак адліку па ϕ супадае з максімумам току).

Мал. 5. ЭРС, якая індуктуецца ў двух шпулях пры паслядоўным уключэнні (суцэльная лінія – рознасная дыяграма) і пры сустрэчным уключэнні (пункцірная лінія – сумарная дыяграма)

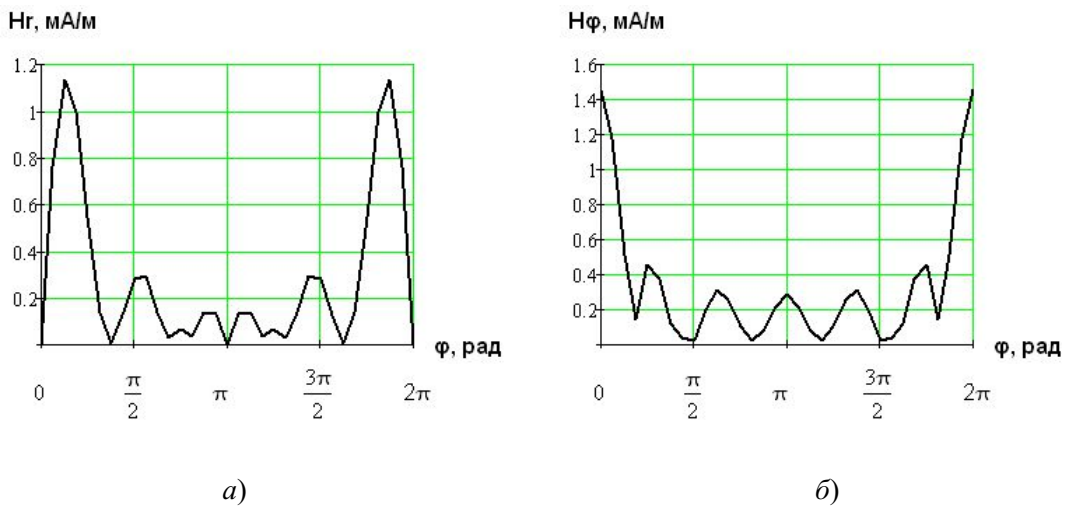

Мал. 6. Размеркаванне тока ў трубаправодзе: *a* – падоўжная неаднастайнасць; *б* – папярэчная неаднастайнасць

Падоўжная неаднастайнасць задаецца лінейнай функцыяй (мал. 6, *б*). Ток у трубе праваруч і леваруч ад неаднастайнасці пастаянны, а ў межах неаднастайнасці – лінейна залежыць ад падоўжнай каардынаты.

Рашэнне раўнанняў Максвэла дазваляе вызначыць усе складнікі напружанасці магнітнага поля ўсярэдзіне трубапровода. Для абодвух відаў неаднастайнасці разлічваліся радыяльны і азімутальны складнікі поля.

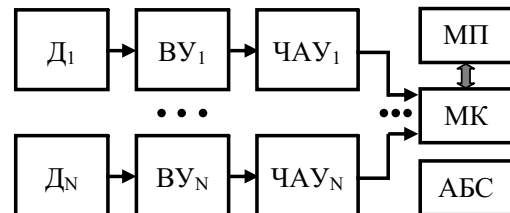
Паблізу неаднастайнасці току мае месца воплеск магнітнага поля ўсярэдзіне трубы, прычым розныя складнікі поля маюць розную залежнасць ад каардынат. Гэта прадэманстравана на мал. 7, дзе прыведзены радыяльны і азімутальны складнікі напружанасці магнітнага поля паблізу сценкі трубы з токам, якія маюць папярэчную неаднастайнасць.

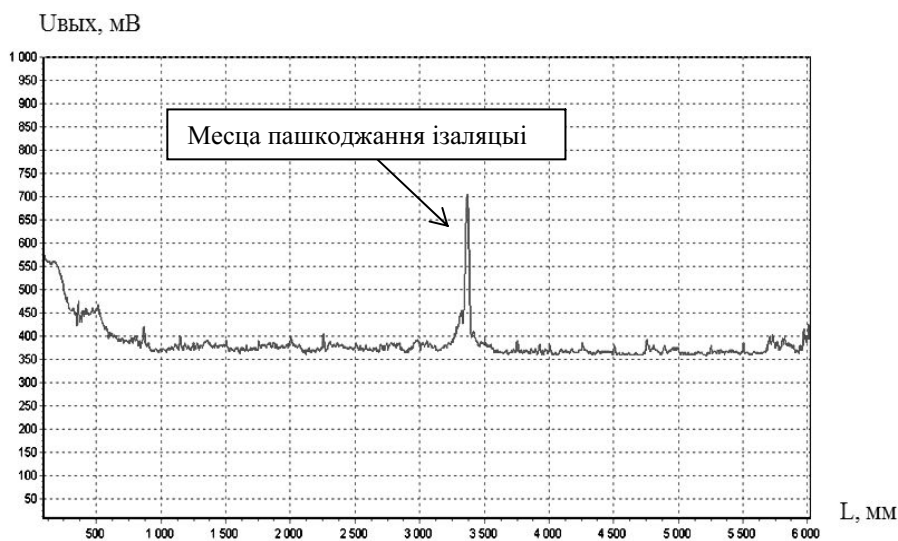
Мал. 7. Напружанасць магнітнага поля паблізу сценкі трубы:
a – радыяльны складнік, *b* – азімутальны

Для правядзення натуральных выпрабаванняў быў распрацаваны і выраблены кантрольна-вымяральны дыягнастычны снарад (мал. 8), які, акрамя кантролю ізаляцыі, ажыццяўляе гэтак сама кантроль унутранага профілю трубы і каардынатыны вымярэнні.

Натурныя выпрабаванні кантрольна-вымяральнага дыягнастычнага снарада на эксперыментальным палігоне ААТ «Гомельтранснафта Дружба» (мал. 9) паказалі магчымасць выкарыстання метада ў рэальных умовах.

Мал. 8. Кантрольна-вымяральны дыягнастычны снарад: *a* – знешні выгляд;
b – структурная схема модуля выяўлення пашкоджанняў ізаляцыі
 D_1 – D_N – датчыкі магнітнага поля; $B_{У1}$ – $B_{УN}$ – вымяральныя ўзмацняльнікі;
 $ЧАУ_1$ – $ЧАУ_N$ – частотнаабіральныя ўзмацняльнікі; МК – мікракантролер
 з убудаваным лічбавальнікам; МП – модуль памяці, які ўяўляе сабой flash-карту;
 АБС – аўтаномны блок сілкавання

Мал. 9. Дыяграма выходнага сігналу аднаго з вымяральных каналаў, датчыкі якіх эквідыстантна размеркаваны па адной акружнасці на знешняй паверхні кантрольна-вымяральнага дыягнастычнага снарада

Перспектыўныя распрацоўкі ў дадзеным накірунку будуць прадугледжваць распрацоўку метада ўнутрытрубнай дыягностыкі стану ізаляцыйнага пакрыцця на аснове вымярэння падзення напружання ўздоўж трубаправода, стварэнне і эксперыментальную праверку адпаведных вымяральных сродкаў. Пры гэтым плануецца выкарыстоўваць корпус наяўнага кантрольна-вымяральнага дыягнастычнага снарада з заменай датчыкаў і электронікі.

Спосаб і сродкі абмену інфармацыяй паміж рухомымі ўнутрытрубнымі і наземнымі прыладамі. Кіраваны ўнутрытрубны герметызатар. Для правядзення рамонтных работ на нафтаправодах выкарыстоўваюцца ўнутрытрубныя герметызатары (мал. 10) – прылады, якія дазваляюць скараціць аб'ём адпампаванай нафты перад правядзеннем рамонтных работ і, адпаведна, час простаю нафатранспартнай сістэмы [6]–[9].

а)

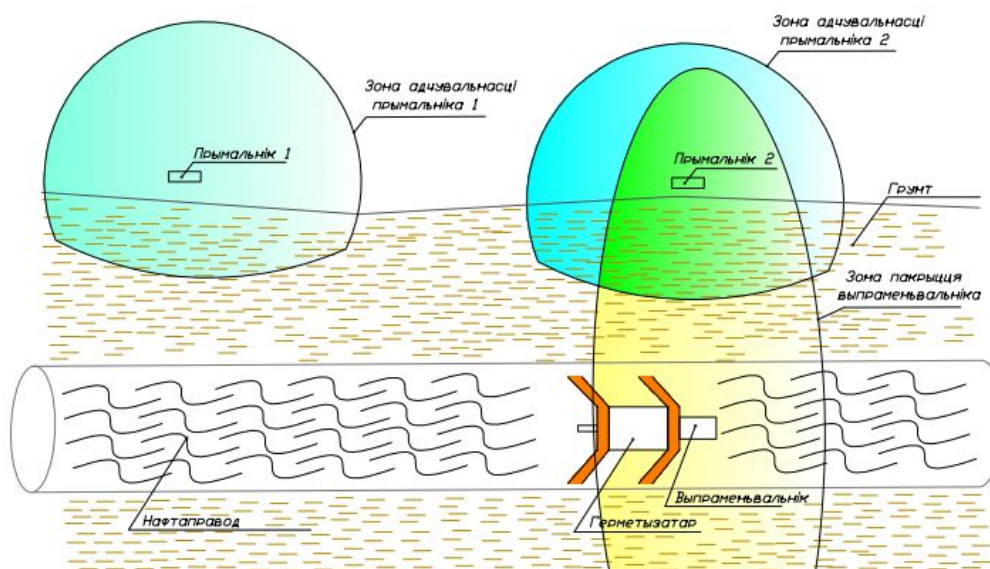

б)

Мал. 10. Кіраваны ўнутрытрубны герметызатар 17.153.00 00 DN800 (а), распрацаваны і зманціраваны на кафедры «Прамысловая электроніка» ГДТУ імя П. В. Сухога супольна са спецыялістамі аддзела эксплуатацыі ААТ «Гомельтранснафта Дружба»; выпрабавальная камера 17.156.00.00 ПС (б) для ўнутрытрубных і іншых прылад

Сістэма кіравання ўнутрытрубным герметызатарам (КУГ) 17.153.00 00 DN800, укаранёным ў пастаянную эксплуатацыю на ААТ «Гомельтранснафта Дружба», складаецца з двух частак – унутрытрубнай прылады, прызначанай для выпраменьвання сігнала ідэнтыфікацыі і выканання працэсу герметызацыі, і наземнай прылады, на якой прымаецца сігнал ідэнтыфікацыі (вызначэння месцазнаходжання) КУГ, і фарміруюцца каманды кіравання працэсам герметызацыі.

Для назірання за перамяшчэннем КУГ па нафтаправодзе ў цяперашні час адначасова выкарыстоўваюцца шумамеры (акустычныя), ультрагукавыя паказальнікі і сістэмы актыўнага суправаджэння ўнутрытрубных аб'ектаў (пошукавыя комплекты), якія працуюць у дыяпазоне частот 0–25 Гц [6]. Для пазіцыянавання герметызатара ў зададзенай кропцы выязная брыгада суправаджае ўнутрытрубны рухомы аб'ект на ўсім яго шляху. Перспектыўным з'яўляецца прыняццё суправаджэння герметызатара, адлюстраваны на мал. 11.

Мал. 11. Прынцып суправаджэння КУГ у падземным нафтаправодзе

Прымальныя прылады, усталяваныя на некаторай адлегласці адна ад адной, забяспечваюцца модулем GPS і GSM і/альбо Ethernet. Пры праходжанні герметызатара прымальныя прылады рэгіструюць сігнал і адпраўляюць даныя аб яго месцазнаходжанні на сервер. З дапамогай кліенцкай праграмы, усталяванай на камп'ютары, мабільным тэлефоне альбо планшэце, тэхнічны персанал, які абслугоўвае нафтаправод, атрымлівае аператыўныя даныя і прымае рашэнне аб запаволенні альбо поўным прыпыненні герметызатара шляхам кіравання значэннем ціску ў трубаправодзе. Пры дапамозе апісанага вышэй спосабу спрашчаецца працэдура суправаджэння ўнутрытрубнага аб'екта і павышаецца дакладнасць яго пазіцыянавання.

Літаратура

1. Импульсный стабилизатор анодного тока / С. М. Бодилковский [и др.] // Надежность и безопасность трубопроводного транспорта : материалы VII Междунар. науч.-техн. конф., Новополюцк, 22–25 нояб. 2011 г. / Полоц. гос. ун-т ; под общ. ред. В. К. Липского. – Новополюцк, 2011. – С. 63–65.

2. Многоканальный стабилизатор анодного тока для станций катодной защиты трубопроводов / Л. А. Захаренко [и др.] // The civil protection '2011 : докл. 1 част Sixth scientific conference with international participation and exposition. – София : Акад. на МВР 2011. – С. 119–122.
3. Многоканальный стабилизатор анодного тока на основе импульсного преобразователя для электрохимической защиты трубопроводов / Ю. В. Крышнев [и др.] // Чрезвычайн. ситуации: предупреждение и ликвидация : сб. материалов VI Междунар. науч.-практ. конф. : в 2 т. / редкол. : А. Ю. Лупей [и др.]. – Минск, 2011. – Т. 1. – С. 179–185.
4. Выбор оптимальной частоты измерительного сигнала для поиска мест повреждения изоляции трубопровода / Н. И. Вяхирев [и др.] // Надежность и безопасность трубопроводного транспорта : материалы VII Междунар. науч.-техн. конф., Новополоцк, 22–25 ноября 2011 г. – Полоцк. гос. ун-т ; под общ. ред. В. К. Липского. – Новополоцк, 2011. – С. 192–194.
5. Меркурьева, И. А. Развитие методов диагностирования изоляционных покрытий нефтегазопроводов / И. А. Меркурьева. – М. : Недра, 1989. – 271 с.
6. The monitoring and control system of the intrapipe sealer / Y. Kryshneu [at al.] // ITELMS'2010 : Materials of 5th International Conference Intelligent Technologies in Logistics and Mechatronics Systems. – Panevezys, Lithuania, 2010. – P. 31–36.
7. Преимущества использования управляемого герметизатора для магистральных нефтепроводов / А. М. Бордовский [и др.] // Надежность и безопасность трубопроводного транспорта : материалы VII Междунар. науч.-техн. конф., Новополоцк, 22–25 нояб. 2011 г. – Полоцк. гос. ун-т ; под общ. В. К. Липского. – Новополоцк, 2011. – С. 192–194.
8. Праектаванне бесправаднага канала сувязі для кіравання клапанам кіруемага ўнутрытрубнага герметызатара / Ю. В. Крышнёў [і інш.] // Весн. Гомел. дзярж. тэхн. ун-т імя П. В. Сухого. – 2012. – № 1. – С. 29–33.
9. Даследаванне праходжання сігналу праз сценку нафтаправода для сістэмы кіравання ўнутрытрубным герметызатарам / М. І. Вяхіраў [і інш.] // Весн. Гомел. дзярж. тэхн. ун-т імя П. В. Сухого. – 2015. – № 2. – С. 80–87.